

Kuşaklar Arası Edebiyat Türü Olarak “Torun Edebiyatı” ve Kimlik Arayışı: Bernhard Schlink’in *Torun* Adlı Romanı Üzerinden Bir İnceleme

Hatice Genç , Antalya

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1600212>

Öz

Günümüz Alman edebiyatında, geçmişin gölgesi yazarları etkilemeye devam etmektedir ve şimdi bu miras torunların bakış açısına daha güçlü bir şekilde damgasını vurmaktadır. Bu yazarlardan biri olan Bernhard Schlink’in diğer yapıtlarında olduğu gibi *Torun (Die Enkelin)* adlı romanında söz konusu bu durum net bir şekilde görülmektedir. Yazar, okuyucuyu bir aileyi ve üç kuşağı kapsayacak bir şekilde Almanya’nın yakın tarihi ile yüzleşmeye hazırlamaktadır. Bu yapıt, aydın bir büyükbabanın ırkçı ideolojiye sahip genç kız torununu bu fikirlerinden uzaklaştırma çabasını konu almaktadır. Büyükbabanın bu yönlendirme çabası, geçmişle hesaplaşmanın ve geçmişin ve travmaların üstesinden gelebilmenin sancılı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü torunun şekillendiği aile ortamı, aile üyelerinin suskunluğu ve yıllardır süre gelen sırlar, savaş sonrası üçüncü ve kuşağın gerçeği keşfetme çabalarını sekteye uğratmaktadır. “Torun” romanı sadece Nasyonal Sosyalizm geçmişi ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda, 1968 yılında yaşanan öğrenci hareketlerini, Doğu-Batı Almanya arasındaki gerilimi ve Berlin Duvarı’nın yıkılışını da ele almaktadır. Ayrıca aile üyeleri arasındaki karmaşık ilişkileri ve bu ilişkilerin üçüncü kuşak üzerindeki ruhsal durumunu da incelemektedir. Dolayısıyla yazar bunu yaparken, geçmiş ve günümüz arasında gidip gelen bir anlatım tarzı kullanarak romanına derinlik katmaktadır. Bu bilgiler ışığında, romanda geçmişle yüzleşme, aile sırları ve suçluluk duygusu, milliyetçilik ve savaş sonrası üçüncü kuşak gibi temalar işlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Bernhard Schlink, Torun Edebiyatı, Geçmişle Yüzleşme, Hatırlama Kültürü, Hafıza.*

Abstract

Literature of the Grandchildren and Memory: The Psychological State of the Post-War Third Generation in Bernhard Schlink’s Novel ‘Granddaughter’

In contemporary German literature, the shadow of the past continues to shape the works of authors, and now this legacy is increasingly bearing its mark on the perspectives of grandchildren. This situation is clearly evident in Bernhard Schlink’s novel *Granddaughter (Die Enkelin)*, as in his other works. Encompassing a family and three generations, the novel prepares the readers to confront Germany’s recent history. It revolves around an intellectual grandfather’s struggle to send his young granddaughter, who has racist ideologies, away from these ideas. This guidance efforts of the grandfather reveal that overcoming past and historical traumas is a painful process. Because the family environment in which the granddaughter was shaped, the silence or guidance efforts of family members and long-held secrets hinder the efforts of

the post-war third generation to discover the truth. The novel “Granddaughter” delves not only into the Nazi past, but also deals with the student movements in 1968, the tensions between East and West Germany and the fall of the Berlin Wall. It also examines the complex relationships between family members and the impact of these relationships on the psychological state of the third generation. Thus, in doing so, the author adds depth to the novel by using a narrative style that oscillates between the past and the present. In the light of this information, themes such as confronting the past, family secrets and guilt, nationalism, and the post-war third generation are discussed in this novel.

Keywords: *Bernhard Schlink, Literature of the Grandchildren, Overcoming the Past, Culture of Remembrance, Memory.*

EXTENDED ABSTRACT

The term “post-war generation” is used to describe the individuals who were born and raised in the aftermath of World War II and in a chaotic environment. This group, also representing the second generation, encompasses individuals who experienced and were shaped by the post-war traumas, the quest for national identity, the need to confront the past, and the desire to establish a new worldview. Even if the grandchildren do not consciously remember these transmitted traumas, they are emotionally and psychologically affected. This situation complicates their search for identity and creates a need to confront their family history. Consequently, the inexplicable anxiety, anger, depression, or guilt experienced by today’s grandchildren are actually echoes of the suppressed experiences of the first generation.

The influence of the past on the third generation is strongly depicted in works known as “Literature of the Grandchildren”, which explores the impact of the war on the second and third generations. The grandchild generation has inherited the issues their families experienced in the past. The traumas caused by the war also negatively affect family relationships. “Literature of the Grandchildren” examines family dynamics such as domestic violence, lack of communication, and secrecy, questioning their impact on the grandchildren. The works in “Literature of the Grandchildren” provide an opportunity to confront the past by carrying the traumatic effects of the war into the present. By showing the suppression of traumatic experiences and their transmission to grandchildren, “Literature of the Grandchildren” emphasizes the importance of confronting these experiences.

Grandchildren have had to confront their past and, in the process, form their own identities. In this context, the theme of the search for identity is a prominent topic in “Literature of the Grandchildren”. The sense of identity loss and dislocation caused by the war affects the grandchildren’s self-perception and search for identity. In the works of the “Literature of the Grandchildren”, grandchildren strive to form their identities by coming to terms with their family history and making sense of their own experiences. “Literature of the Grandchildren” includes works that examine how the third generation, the grandchildren of the post-war generation, cope with this legacy and their relationship with the past. These works also explore the nature of memory and forgetting. In these narratives, grandchildren attempt to reconstruct the past by blending the stories told by their elders with their own experiences.

Bernhard Schlink’s novel *Granddaughter (Die Enkelin)* tells the powerful and poignant story of a family living in the political atmosphere of its time. It centers around themes such as crime, war, migration, current events, societal issues, and political atmosphere. This work deeply examines how grandchildren cope with the traumas experienced by the post-war generation and their search for national identity, exploring how this process profoundly affects their psychological states. In his novel “Granddaughter”, which serves as the memory of a divided nation, Schlink not only narrates the story of a family but also delves into a nation’s struggle with memory and identity. “Granddaughter” portrays the wounds created by reunification, recounting the stories of citizens who had been separated for over thirty years between East and West Germany (Weber 2021). In this context, the events shaped by political tensions and the resulting wounds have left psychological and emotional traces on the third generation. Schlink addresses the difficulties brought about by reunification and the rediscovery of forgotten or suppressed memories by grandchildren, urging them to confront these memories head-on.

The traumatic experiences of the past are transmitted to future generations in various ways. The traumas and memories of grandparents have the potential to significantly influence the worldviews of grandchildren, making issues of memory and remembrance not just individual but also collective processes. In the novel “Granddaughter”, the central figure Kaspar is a widowed ‘grandfather’ well past seventy. An incident from his youth becomes a pivotal moment in his life. He aided a woman named Birgit in escaping from East Germany, leading to a lifetime intertwined with secrets. Birgit’s concealed past forms the main storyline of the novel. In the context of memory and remembrance, the traumatic events experienced by Kaspar and Birgit impact not only their lives but also her granddaughter. Kaspar’s assistance to Birgit and their shared lifetime of secrets enable the granddaughter to confront these events of their elders and to interpret the effects within their own emotional and psychological worlds. The traumas of the past and hidden secrets play a significant role in the granddaughter’s search for identity and in establishing

connections with the past. As Kaspar's story with Birgit is passed down to her granddaughter, it acquires different meanings, demonstrating how memory can be reinterpreted and reconstructed. This illustrates that "Literature of the Grandchildren" aims not only to confront the past but also to convey messages of hope and peace for the future.

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde doğan veya büyüyen bireyleri ifade etmek için “savaş sonrası kuşağı” terimi kullanılmaktadır. Aynı zamanda savaş sonrası ikinci kuşağı temsil eden bu grup, bu sürecin travmaları, ulusal kimlik arayışını, geçmişle hesaplaşmayı ve yeni bir dünya görüşü oluşturmayı deneyimlemiş ve bu deneyimlerden etkilenmiş bir kuşağı da kapsamaktadır. Sahip oldukları bu yenedünya görüşünde savaş sonrası kuşağı, savaşın yarattığı travmalarla yüzleşmek, ulusal kimliklerini yeniden tanımlamak ve daha barışçıl bir dünya inşa etmek için mücadele etmektedir. Savaş sürecinde ve sonrasında büyükanne ve büyükbabaların yaşadıkları travmatik deneyimler, söyleyemedikleri sırlar, bastırılmış duyguları geçmişte kalmış izler olarak değil, savaş sonrası üçüncü kuşak denilen torunların duygu dünyasında çözülememiş bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Günümüz dünyasında torunların yaşadıkları açıklanamayan kaygı, öfke, depresyon veya suçluluk duyguları, aslında bu birinci kuşağın bastırılmış deneyimlerinin bir yankısı olmaktadır.

Üçüncü kuşak üzerindeki bu etki günümüz Alman edebiyatında “torun edebiyatı” olarak adlandırılan savaşın ikinci ve üçüncü kuşağın üzerindeki etkisini anlatan eserlerde güçlü bir şekilde işlenmektedir. Torun kuşağı, ailelerinin geçmişte yaşadığı sorunları miras olarak almıştır. Bu torunlar, geçmişleriyle yüzleşmek ve bu süreçte kendi kimliklerini oluşturmak zorunda kalmışlardır. Torun Edebiyatı, bu üçüncü kuşağın, yani savaş sonrası kuşağın torunlarının, bu mirasla nasıl başa çıktıklarını ve geçmişle olan ilişkilerini irdeleyen eserleri içermektedir.

Günümüz yazarlardan 1944 yılında Bielefeld’te dünyaya gelen Bernhard Schlink hem hukuk alanında hem de edebiyat dünyasında önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukukçu kimliğiyle Berlin’de çeşitli hukuk dallarında dersler vermiş, ayrıca Nordrhein-Westfalen Eyalet Anayasa Mahkemesi’nde hâkimlik yapmıştır. Dolayısıyla disiplinler arası bir yaklaşımla hukuk ve edebiyat dünyalarını bir araya getiren önemli bir çağdaş yazar olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, eserlerine hem gerçekçilik hem de derinlik katmaktadır. Schlink’in romanlarında sıklıkla Almanya’nın geçmişi, toplumsal ve bireysel hafıza, adalet ve suç kavramları işlenmektedir. Schlink için Almanya’nın geçmişi özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasını kapsamaktadır. Ayrıca Doğu Almanya’daki bir üniversitede profesör ve dekan olarak görev yapan Schlink, Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla ortaya çıkan Doğu-Batı karşıtlığında üniversite öğrencilerini yakından gözlemlemiştir. Yazarın bu çabaları, iki Almanya’nın kaynaşması adına yapılan faaliyetlere yeni bir ivme kazandırmıştır. Çünkü Batı ve Doğu Berlin arasındaki uçurumu yakından görmüştür:

Küçük bir projem var, öğrencilerin deneyimlerinin sundukları dönüm noktası üzerine onlarla birlikte yazdığım hukuki bir tiyatro. [...] birçok doğu öğrencisi şimdilerde kariyer yapıp kendilerine sunulan refah ortamından ve kariyer imkânlarından pay sahibi olmak istemektedir. Çok sayıdaki batı öğrencileri ise gittikçe yabancılaşan bir kulis olarak sadece bu durumu izlemektedir. (Wyss, Martin, “Fragen auf Antworten”, Tages-Anzeiger Magazin (21 Haziran 1996)

Bernhard Schlink’in *Torun (Die Enkelin)* adlı romanı, suç, savaş, göç, güncel ve toplumsal olaylar, politik atmosfer gibi konuları merkezine alan önemli bir örnektir.

“Torun” romanı, geçmiş, aşk, vatan ve milliyetçilik temalarını ustalıkla işleyen bir yapıttır. Bu üç tema, savaş sonrası üçüncü ve dördüncü kuşağın kimlik arayışında ve kendini keşfetme yolculuğunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu yapıt, torunların, savaş sonrası kuşağın yaşadığı travmalar ve ulusal kimlik arayışı ile başa çıkma yöntemlerini ve bu sürecin onların psikolojik durumlarını nasıl etkilediğini derinlemesine incelemektedir.

Geçmişin travmatik deneyimleri, gelecek kuşaklara farklı şekillerde taşınmaktadır. Büyükanne ve büyükbabaların yaşadıkları travmalar ve hatıralar, torunların dünya görüşlerini etkileyecek boyutta olması nedeniyle hafıza ve hatırlama gibi durumlar, yalnızca bireysel bir süreç olarak değil, aynı zamanda kolektif bir deneyim olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Bu bağlamda bölünmüş bir ulusun hafızası olan bu romanda Schlink, sadece üç kuşaklık bir ailenin hikâyesini değil, aynı zamanda bir ulusun hafıza ve kimlik mücadelesini ele almaktadır. *Torun* romanı, yeniden birleşmenin yarattığı yaraları ele alan, Doğu - Batı Almanya'nın ve otuz yılı aşkın bir zamandır bir araya gelemeyen vatandaşlarının hikâyesini anlatan bir yapıttır (Weber 2021). Bu bağlamda siyasi gerilimlerle şekillenen olaylar ve ortaya çıkan yaralar, üçüncü kuşak üzerinde psikolojik ve duygusal izler de bırakmıştır. Schlink, bu birleşmenin getirdiği zorlukları ve unutulan ya da üstü örtülen anıların, torunlar tarafından yeniden hatırlanmasını ve bu anılarla yüzleşilmesini ele almaktadır.

Torun romanı, Kaspar adında yetmiş yaşını aşmış dul bir büyükbabanın hayatının dönüm noktalarından birini oluşturan gençlik yıllarındaki bir olay üzerinden ilerlemektedir. Doğu Almanya'dan kaçmasına yardım ettiği Birgit adlı kadınla kurduğu bağ, onunla sırlarla dolu bir ömür geçirmesine neden olmuştur. Söz konusu bu roman, bu iki figürün sırlarla dolu geçmişini ve bu sırların gelecek/genç kuşak üzerindeki etkilerini mercek altına almaktadır. Birgit'in geçmişten günümüze taşıdığı bu sırlar aslında romanın ana olay örgüsünü oluşturmaktadır. Bu olaylar hafıza ve hatırlama bağlamında incelendiğinde, Kaspar ve Birgit'in tanığı oldukları travmatik olaylar, sadece onların değil, Birgit'in torunu olan Sigrun'un hayatını da etkilediği görülmektedir. Kaspar'ın Birgit ile yaşadığı hikâyenin torunlarına aktarıldıkça farklı anlamlar kazanması, hafızanın nasıl yeniden yorumlanıp inşa edilebileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra geçmişten günümüze taşınan olayların izleri, en genç kuşağın kimlik oluşumunu da derinden etkilemektedir.

Birgit, toplumsal ve kişisel koşullar nedeniyle doğum yaptığı sırada kızından ayrılmak zorunda kalmış ve bir daha görememiştir. Bu ayrılık Birgit'in ve kızının farklı hayatlar sürmesine neden olmuştur. On dört yaşında olan Birgit'in torunu Sigrun ise, aşırı sağcı bir ailede yetişmiş bir kız çocuğudur. Schlink, romanında aşırı sağcı ideolojilerin ve milliyetçi görüşlerin baskın olduğu bir aile ortamında yetişen bireyleri, Sigrun figürü örneği üzerinden çarpıcı bir şekilde ortaya konmaktadır. Bu noktadan hareketle Schlink, Sigrun'un babası Björn figürünü ideolojilerin somutlaşmış hali olarak tasvir ederken, romanı için oldukça ürkütücü ve gerçekçi bir atmosfer yaratmaktadır. Kaspar ise üvey torununu bu aşırı milliyetçi ideolojiden bir nebze de olsa uzaklaştırmak ve Birgit'e karşı sorumluluklarını yerine getirebilmek için onunla vakit geçirmek istemektedir. Kaspar,

üvey torununu müze, opera ve konserlere götürerek, edebiyat ve müzikle uğraşmasını ve piyano öğrenmesini sağlayarak onu şekillendiren çevreden uzak kalmasını planlamaktadır. Kaspar, torununa sunduğu bu kültürel etkinliklere katılımların ve sanatsal uğraşlar gibi alternatiflerin, ona farklı bakış açıları kazandıracağını ummaktadır. Schlink, Sigrun figürünün oluşumu konusunda şu görüşü dile getirmiştir:

Ben de tıpkı Kaspar gibi, bütün Almanya'yı tanımak istediğim için altmışlı yıllarda öğrenci olarak Berlin'e geldim. O zamanlar Doğu Berlin'de büyük bir arkadaş çevrem vardı, sonrasında defalarca DAC'ne seyahat ettim ve DAC'nde yayımlanan edebiyat her zaman beni ilgilendirdi ve Batı Almanya'da yayımlananlar kadar takip ettim. Seksenli yılların sonlarında oğlumla birlikte Harz'da, kızlarıyla bir mektup arkadaşlığı kurduğumuz bir aileyi ziyaret ettik. 14 veya 15 yaşındaki kızın okulunda iki Nazi'yi hayranlıkla anlattığı anı asla unutamam. (Geißler 2021)

Kaspar'ın, eşinin geçmişine dair yaptığı keşifler, bir yandan onun Doğu Almanya'daki hayatına ışık tutarken, diğer yandan Doğu ve Batı Almanya arasındaki politik, kültürel ve ideolojik farkları da vurgulamaktadır. Schlink'in ana figürü Kaspar, doğrudan yazarın kendi gözlemleriyle şekillenmiştir; yazar, Doğu Almanya'yı dışarıdan bir gözle incelemiş ve bu gözlemlerini romanın anlatısına yansıtmıştır. Otobiyografik bağlantıların olduğu bu roman, yazarın kişisel deneyimlerinin ve tarihsel gerçeklerin iç içe geçtiği bir doku oluşturmaktadır. Schlink, gerçek gerçeklikten yola çıkarak meydana getirdiği Sigrun figürünün oluşumunda çevrenin ve bireysel deneyimlerin ne denli belirleyici olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Schlink romanı için özellikle günümüzde artan aşırı sağcı popülizmin özellikle gençler üzerindeki etkilerini ortaya koymak adına sağcı ideoloji ve antifaşist hareketlerin tarihsel sürecini derinlemesine incelemiştir. Bu süreçte kendisini en çok etkileyen şey ise “özellikle başka alternatifleri olmayan gençler için çekici olabilecek bir topluluk, macera ve meydan okuma duygusu sunan sağcı gençlik örgütleri olmuştur. Bu örgütler, sağcı ideolojiyi yaymak ve yeni kuşak militanlar yetiştirmek için bir araç olarak işlev görmektedir” (Geißler 2021). Yazar bu araştırma sonuçlarını kullanarak, bu grubun toplumdaki rolünü ve sağcı siyasi hareketin genel çerçevesi içindeki yerini objektif bir şekilde sunmaktadır. Doğu ve Batı Almanya arasındaki çatışmalar, bireysel travmalar ve siyasi ideolojilerin etkisi gibi temalar, yazarın hem kişisel hikâyesinden hem de yaptığı araştırmalardan beslenerek romanında şekillenmiştir. Yazar, bu süreçte kendi kişisel deneyimlerini ve gözlemlerini de romana yansıtmasını şu şekilde ifade etmiştir:

Ben temalarla değil, hikâyelerin unsurlarıyla, kişilerle, kurgularla, durumlarla, atmosferlerle oynuyorum – onları bir araya getiriyor, tekrar ayırıyor ve yeniden birleştiriyorum. Uzun zamandır, bir kişinin karısının ölümünden sonra bir elyazması bulması ve ona bir şeylerin gizli kaldığını ve tamamlanmadığını fark etmesi bir unsurdur. Diğer bir unsur ise Doğu ve Batı idi; bu, Berlin'deki öğrencilik yıllarımla, Doğu Berlinli bir öğrenciye duyduğum aşkla, onun kaçıışı ve benim ona yardım etmemle ve Ocak 1990'da Humboldt Üniversitesi'ne geçişim ve sonrasında yaşadığım yoğun zamanla kendi hikâyemin bir parçasıdır. (Geißler 2021)

Romanında tasvir ettiği bölgede saha çalışması yaparak, yerel halkla gerçekleştirdiği görüşmeleri ve bölgedeki sağcı varlığı hakkında edindiği bilgileri dile getiren Schlink aşırı sağcı gruplar hakkında şu kanıya varmıştır:

Bazı sağcılarla konuşulamaz. Onlar öylesine kafası sıkışmış ki, gerçeklerle ve argümanlarla uğraşmayı reddediyorlar, bu yüzden her türlü konuşma başarısız oluyor. Ama diğerleri de var; onlarla konuşmayı sürdürmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu tohumun yeşermesi – konuşanların arasında her konuşma bir tohumdur – kesin değil. Tabii ki, Kaspar torunuyla konuşmayı sürdürüyor. Ona ulaşmaya çalışıyor ve bunu sadece nazikçe yapabileceğini ve onu ezmemesi gerektiğini anlıyor. (Geißler 2021)

Bu makale, torun edebiyatı metinlerinde yer alan figürlerinin kimlik arayışlarını ve geçmişle yüzleşme süreçlerini inceleyerek torun edebiyatı bağlamında nasıl şekillendiğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda figürlerin fiziksel ve psikolojik portrelerinin detaylı bir incelemesinin yanında yaşadıkları toplumun sosyo-ekonomik yapısının ve kültürel değerlerin, metin içindeki yansımalarının değerlendirilmesi yapılacaktır. Dolayısıyla betimleme ve tematik analizinin yoğun olarak kullanıldığı bu çalışma için metin odaklı yöntemine sosyoloji ve psikoloji disiplinleri eşlik etmektedir.

2. Torun Edebiyatı: Kişisel ve Toplumsal Kimliğin Aynası

Kuşak kavramı tarih, sosyoloji ve antropoloji gibi farklı disiplinlerde hem bireysel hem de toplumsal kimliği ve geçmişi anlamak adına sıklıkla kullanılan bir terimdir. Sosyolog Martin Kohli (2009), bu kavramın zaman içinde değişen ve süreklilik gösteren sosyal yapıların incelenmesinde anahtar bir rol oynadığını ve aynı zamanda aile ve toplum bağlamlarında farklı anlamlar ve işlevler kazandığını belirtmektedir. Kohli'ye (2009: 230) göre bu yüzden “ailelerin ve toplumların ebeveynlerden çocuklara, ekonomik kaynaklardan siyasi güce ve kültürel hegemonya kurma yeteneğine kadar uzanan alanlarda süreklilik ve değişimi nasıl sağladığını anlamak için kuşak kavramını incelemek” önem taşımaktadır. Bu nedenle karmaşık olan kuşak kavramının açık bir şekilde anlaşılması için hem aile hem de toplum bağlamında ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Aile bağlamında kuşak, biyolojik ve sosyal bir hiyerarşiyi ifade etmektedir. Ebeveynler ile çocukları arasındaki doğrudan genetik ve kültürel bağ, kuşaklar arasında kesintisiz bir devamlılık sağlamaktadır. Örneğin, bir ailenin ilk çocuğu birinci kuşak, onun çocuğu ise ikinci kuşak olarak kabul edilmektedir. Aile üyelerinin kuşaklar boyunca taşıdııkları ortak değerler, inançlar ve davranış kalıpları, ailenin kimliğini ve sosyal yapısını şekillendirmektedir. Bu bağlamda kuşakların, ailenin tarihini ve üyeleri arasındaki ilişkileri anlamak için önemli bir katkısı bulunmaktadır. Toplum bağlamında kuşak ise, belirli bir zaman diliminde doğmuş ve ortak tarihsel, sosyal ve ekonomik olayları deneyimlemiş bireylerin oluşturduğu homojen bir grup olarak tanımlanmaktadır. Bu bireyler genellikle benzer yaşam evrelerinden geçerek, ortak bir sosyal deneyim alanını paylaşmaktadır. Bu ortak deneyimler, bir kuşağın değerlerini, tutumlarını ve davranışlarını şekillendirmede belirleyici bir rol üstlenmektedir (Kohli 2009: 230). Bu bağlamda çatışmalar, farklı değerler ve yaşam tarzlarından kaynaklanan anlaşmazlıklar, kuşaklar arasındaki ilişkilerin her zaman uyumlu olamayacağını göstermektedir.

Kültürel veya sosyo-ekonomik yapıların sürekli değişen özelliğine bakarak, kuşak oluşumlarını ve sınırlarını net bir şekilde tanımlamak genellikle zordur. Ancak istisnai

olarak, tarihsel süreç içerisinde belirli dönüm noktalarında, kuşaklardan bahsetmenin anlamlı olduğu konusunda toplumsal bir fikir birliği oluşturmuştur. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, 1968 öğrenci hareketleri ve 1989 yılında yaşanan Soğuk Savaş'ın sona ermesi gibi büyük çaptaki sosyal, politik veya ekonomik olaylar, bu dönüm noktalarından bazılarını oluşturmaktadır (Kohli 2009: 231). Bu olaylar, farklı kuşakların deneyimlerini ve kimliklerini şekillendiren önemli kırılma noktaları olarak kabul edilmektedir. Ancak bu dönüm noktalarının etkileri, ekonomik durum, cinsiyet, etnik köken eğitim, çevre gibi değişkenlere bağlı bir şekilde çeşitlilik göstererek, toplumsal yapının tüm kesimlerine eşit olarak yansımamaktadır. Bu nedenle özellikle ailenin kimliklerini tam olarak bulamamış en genç kuşağının karakteristik özelliklerini ve sınırlarını belirlemede güçlüklerin yaşanması olağan bir durumdur. Dolayısıyla bu en genç kuşağın üyeleri, hali hazırda şu an şekillendirilme aşamasındadır. Bazı durumlarda en son kuşak olarak kabul edilen ve yetişkinlik dönemine yeni giren yeni aile üyeleri ile kendisinden önce gelen kuşaklar arasında aile içi gerginlikler ve çatışmalar söz konusu olabilmektedir.

Kohli, sosyolojik ve tarihsel olaylar açısından toplumda dört farklı kuşağın yer aldığını ifade ederken, edebiyat ve kültürel çalışmalar akademisyeni Aleida Assmann ise 20. yüzyılda Alman toplumunda yer almış beş farklı kuşak olduğunu dile getirmiştir. Assmann bu kuşakları, Birinci Dünya Savaşı kuşağı, İkinci Dünya Savaşı kuşağı, “Flakhelfer”² olarak adlandırılan 1945 Kuşağı, savaş çocuklarının ara kuşağı³, 1968 kuşağı ve 1978 ara kuşağı olmak üzere sınıflandırmıştır. 78'lilerin temsilcileri de savaşla doğrudan bir bağlantısı olmamasına rağmen, savaşın etkileri altında kalmışlardır (Assmann 2007: 59). Savaş sonrası üçüncü ve dördüncü torun kuşağı, savaşın sorumluluğunu değil, “hatırlama şeklini” taşımakta ve savaşın yükünü doğrudan taşımak yerine, “hatırlama”nın sorumluluğunu devralmışlardır. Bu kuşaklar bir yandan geçmişin travmalarına saygı gösterirken, öte yandan da kendi kuşağının değerlerini inşa etme çelişkisini yaşamaktadır. Assmann'a göre ebeveynlerinden kendini ayıran ve onlardan farklı bir kimlik geliştiren 68 kuşağı “daha sakin bir tutum içindedir ve öfkeye kapılmaz. Ahlakçılık ve melankoli yerine neşeli hedonizm ve benmerkezli kayıtsızlığa bağlılıklarını itiraf etmektedir. Savaşı çoğunlukla medyadan ve belgesellerden öğrenmiş olan üçüncü ve dördüncü torun kuşağı ise, bireysel kaygılara odaklı bir tutum sergilemektedir” (Assmann 2007: 64).

Her bir kuşağın kendinden önceki kuşaklara olan zamansal mesafesinin artmasıyla birlikte günümüz tarihsel çocuk ve gençlik edebiyatında, geleneksel ebeveyn-çocuk ilişkisinin yerini giderek büyük ebeveyn-torun ilişkisi almaktadır. Bu değişimin merkezinde hatıraların çeşitliliği ve geçmişin çok katmanlılığı yer almaktadır. Büyük

---

² Hitler'in 15-17 yaşlarındaki gençlerden oluşan ve “çocuk askerleri” olarak, özellikle de savaşın son aşamalarında “hava savunma yardımcısı” (Flakhelfer) olarak zorunlu görev yapmaya mecbur bırakılan birliktir. Savaşın sonlarına doğru Almanya'nın hava savunmasında önemli bir rol oynamışlardır. Flakhelfer kuşağı İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini doğrudan yaşamış bir kuşaktır (bkz. Alex ABmann, “Differentiating Scholarly Generations: On Hitler's child soldiers, 60's Revolutionaries and Forgotten Connections”, *Phenomenology & Practice*, Volume 8 [2014], No. 2, 26-33.)

³ Almanca karşılığı “Zwischengeneration der Kriegskinder” olan bu ifade ile İkinci Dünya Savaşı sonrası doğan ve savaşın gölgesinde yetişmiş bir kuşak anlatılmaktadır.

ebeveyn ve torun arasındaki ilişki, kişisel anıların, aile geçmişinin ve toplumsal belleğin kesişim noktasında yer almaktadır. Bu sayede geçmişin farklı yönlerinin yeni kuşaklara aktarılmasında köprü görevi görmekte ve böylece kolektif hafızanın sürekliliği sağlanmaktadır. Klasik anlatılarda, aile içi ilişkilerde genellikle ebeveynlerin, yani kurban kuşağın bakış açısı ön planda tutulurken, çocuk ve genç figürlerin deneyimleri ve duygusal dünyaları arka planda kalmaktaydı. Ancak günümüz edebiyat anlayışında bu dengenin değişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Bu yeni yapıtlarda çocuk ve genç figürler, aile geçmişlerinin karanlık sırları ve travmalarıyla yüzleşirken, aynı zamanda kendi kimliklerini ve yerlerini de sorgulamaya başlayarak inşa sürecine girmektedir. Bu sayede, sadece geçmişi anlamakla kalmaz, aynı zamanda geleceğe dair sorumluluklarını da üstlenirler. Bu durum, edebiyatın, aile, birey ve toplum arasındaki karmaşık ilişkilerin daha derinlemesine incelenmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla günümüz tarihsel çocuk ve gençlik edebiyatı, geçmişle yüzleşmenin ve geleceğe umutla bakmanın önemini vurgularken, aynı zamanda farklı kuşaklar arasındaki ilişkileri ve diyalogu da teşvik etmektedir (Glasenapp 2008: 357-358). Bu bağlamda günümüz anlayışındaki tarihi konu edinen çocuk ve gençlik edebiyatı, kuşaklar arasındaki köprüleri güçlendirerek, okuyuculara geçmişle yüzleşme, geleceği şekillendirme konusunda önemli bir olanak sunmaktadır.

Ailenin en genç üyeleri olan torunlar, kendi aile hikâyelerini keşfetmek ve aile kökenlerini anlamlandırmak istemektedir. Ancak bu süreçte özellikle kuşaklar arasındaki muhtemel iletişim kopukluğundan hareketle torun kuşağında ruhsal ve zihinsel gerilimler yaşanmaktadır. Bu durum torunların ilk kuşağa duydukları empatinin yanı sıra özellikle büyük ebeveynlerine karşı daha yüksek sesle, daha açık ve eleştirel bir iletişim tarzı benimsemelerine yol açmaktadır. Bu açıdan torunlar özellikle aile içindeki tabu konularını ve ailevi sorunları daha net bir şekilde dile getirmektedirler. Aile içindeki rol dağılımları, torunların daha aktif ve sorgulayıcı bir duruş sergilemesiyle birlikte yeniden şekillenmektedir (Wiegand-Grefe, Möller 2012: 618). Torun kuşağının sergilediği bu tutumlar, aile sırları ve travmatik geçmiş, günümüzde Alman edebiyat dünyasına yeni bir boyut kazandıran “Torun Edebiyatı” (Enkelliteratur) türünde okuyuculara aktarılmaktadır. Bu türün ortaya çıkışının nedenlerinden biri de son zamanlarda özellikle torun perspektifinden anlatılan aile romanlarında kaçış ve sürgün hikâyelerinin sayılarındaki artıştır. Bu tür anlatıların üçüncü kuşak yazarlar tarafından üzerinde daha fazla durulması ya da günümüzde geç fark edilmesi, bir yandan suç ve travma süreçlerine, diğer yandan tarihsel mesafe ve yakınlığın edebi yazım biçimlerinin etkisine dikkat çekmektedir (Caduff, Vedder 2005: 9). Vedder’in (2005) belirttiği gibi, torun kuşağı, büyükanne ve büyükbabalarının travmatik deneyimlerini yeniden yorumlayarak, kişisel ve kolektif hafıza arasında bir bütünlük kurmaya çalışmaktadır. Bu süreçte, duygusal yakınlık ile tarihsel mesafe arasındaki çelişkiyi çözmeye yönelik bir arayış içerisinde olan torunlar, genellikle karmaşık bir uzlaşma sürecine girmektedir (Vedder 2005: 71). Bu durum, torunların kimliklerini sorgulamasına ve geleceğe dair kaygılarının artmasına neden olmaktadır.

Almanya’da özellikle savaş sonrası üçüncü kuşak tarafından kaleme alınan bu tür yapıtlar, tanıkların vefatıyla birlikte, torunların aile geçmişini doğrudan kaynaklardan

öğrenme imkânını yitirmiş olmalarının bir sonucudur. Bu durum, torunların kendi deneyimlerini ve aile büyüklerinden duydukları hikâyeleri edebi eserlere dönüştürmelerine yol açmış ve yeni tür sayılan torun edebiyatı etkisinin artmasına zemin hazırlamıştır. Bu metinler, aile geçmişini makro-tarihsel bağlamla ilişkilendiren yeni bir bakış açısı sunması anlamına gelmektedir (Forkel 2020: 2). Robert Forkel'in (2020) belirttiği gibi, torun edebiyatı (Enkelliteratur) yazarları, aile tarihini kişisel ve toplumsal bağlamlar dâhilinde yeniden değerlendirmek amacıyla yeni anlatım biçimleri arayışına girmişlerdir. Bu bağlamda, üzerinde durulması gereken bir nokta bulunmaktadır: Torun edebiyatında, büyükanne ve büyükbabaların deneyimlerine karşı eleştirel bir yaklaşım sergilemek yerine, empati kurma ve bu deneyimler tarihsel süreç ve toplumsal faktörlerle birlikte analiz edildiğinde, bireyin karşısındakilerini anlama çabası ön plandadır. Torunların büyük ebeveynlerinin geçmişlerine bu şekilde empati duymalarının arkasında aslında onlarla zamansal ve uzamsal olarak sınırlı olan buluşmaları yatmaktadır. Bu sınırlı buluşmalar etkileşimin yoğunluğunu azaltarak, torunların geçmişe daha derinlemesine düşünerek yaklaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum, onları zamanın tanıklarının duygusal yükleriyle doğrudan karşı karşıya bırakmamaktadır.

Torun edebiyatının metodolojik zorluklarından biri, geçmişte travmatik olayları birinci elden yaşayanların yokluğudur. Bu durum, torun kuşağının geçmişi anlamak için güvenilir kaynak bulmasını zorlaştırmakta ve torun edebiyatının bilgi edinme süreçlerini sınırlamaktadır. Dolayısıyla aile anıları ve ebeveynlerden alınan bilgiler eksik veya çelişkili olabilmektedir. Torun edebiyatı yazarları, bu soruna yeni yazma biçimlerini kullanarak ve çelişkili tarih versiyonlarıyla başa çıkma yollarını arayarak tepki vermektedir. Bu yazarlar, aile anılarını yeniden yorumlayarak ve büyük tarihsel bağlamlarla ilişkilendirerek, aile tarihlerini daha geniş bir perspektifte sunmaktadır (Forkel 2020: 2). Aile geçmişini öğrenme ve kimliklerin inşası konusunda “tanıklarının ölümüyle birlikte iletişim kopukluğu yaşadığında, sonraki kuşaklar kimlik arayışlarını karşılamak için çok az müze veya arşive başvurmaktadır. Bu nedenle kendi aile çevresinde araştırmalar yapmaya ve bilimsel olmayan yöntemlere daha çok ihtiyaç duymaktadır” (Forkel 2020: 198). Vefatlarla birlikte kolektif hafızada yaşanan kopukluklar, torunların kimliklerini inşa etme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bireyler kendi kimliklerini inşa etmek için kurumsal kayıtlar yerine daha kişisel ve öznel yöntemlere başvurmak zorunda kalmaktadır. Tanıkların deneyimleri, sonraki kuşaklar tarafından yeniden anlatılarak, ‘ikincil tanıklık’ olarak adlandırılan yeni bir anlatı biçimine dönüştürülmektedir. Torun edebiyatı, bu bağlamda, ikincil tanıklığın en çarpıcı örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Forkel 2020: 3). Torun edebiyatı, bu bağlamda, tanıkların fiziksel yokluğunda bile, deneyimlerin anlatı yoluyla sürdürülebilir bir aktarımını ve kültürel mirasın devamını sağlamaktadır.

Kuşaklar arası iletişim söz konusu olduğunda, Alman Dili ve Edebiyatı üzerine uzmanlaşmış bir akademisyen olan Mila Ganeva'ya göre (2007), duvar sonrası torun edebiyatını tanımlamanın bir yolu, romanları daha eski bir otobiyografik kurmaca geleneğiyle karşılaştırmaktır. Bu yüzden babalar edebiyatı (Väterliteratur) ve torun edebiyatı (Enkelliteratur) türlerini karşılaştırarak, Almanya'da savaş sonrası kuşakların kimlik arayışlarını edebiyat aracılığıyla nasıl ifade ettiğini incelemektedir. Ganeva'ya

göre “torun edebiyatı”ndan otuz yıl önce ortaya çıkan “babalık edebiyatı”, İkinci Dünya Savaşı sonrası kuşağının çocukları olan yazarların, ebeveynlerinin savaş suçları ve sorumlulukları konusundaki sessizliğiyle yüzleşme çabalarının bir ürünüdür. Hem fail hem de seyirci konumunda olan bu kuşağın, kimliklerini inşa ederken geçmişleriyle hesaplaşma ihtiyacını yansıtmaktadır. Her iki kuşak anlatısı da kimliğini, önceki kuşağın geçmişini yeniden yorumlama ve anlamlandırma süreci üzerinden inşa etmekte ve böylece günümüzle savaş dönemi arasında doğrudan bir bağlantı kurmaktadır (Ganeva 2007: 154). Dolayısıyla her iki tür de benzer öncül ve hedefler paylaşmakta, buna göre aile geçmişiyle yüzleşme ve kişisel kimliği toplumsal hafıza bağlamında yeniden inşa etme çabalarını merkeze almaktadır. Ancak Ganeva babalar edebiyatının, savaş sonrası ikinci kuşağın ebeveynlerinin geçmişiyle yüzleşme çabası olduğunu belirtirken, torun edebiyatının ise bu kuşağın çocukları olan üçüncü ve daha sonraki süreçte dördüncü kuşağın perspektifinden bu konuya yaklaşıldığını vurgulamaktadır. Bu yüzden doğrudan savaş deneyimi olmayan torunlar, ebeveynleri gibi, aktarılan anıları kendi yaratıcı yorumlarıyla karıştırmaktan çekinmemektedir.

Torun edebiyatının babalar edebiyatıyla yapısal ve tematik benzerliklerine dikkat çeken Ganeva, her iki türün benzer anlatı stratejisini benimsemesine rağmen aslında torun edebiyatının günümüz Alman edebiyatında Nazi geçmişi ve aile tarihine yaklaşımında önemli bir kayma gösterdiğine işaret etmektedir. Bu iki akım arasındaki en belirgin ayrımı şu şekilde ifade etmiştir:

Hem 1968’li ebeveynler kuşağı hem de çocukları benzer anlatı tekniklerini benimseyebilir, aynı temaya benzer düzeyde duygusal olarak dâhil olabilir, hatta takıntılı olabilir ve benzer sorunları göz ardı edebilirler. Ancak temel dürtüler ve bellek üzerine çalışmalarının daha geniş siyasi sonuçları farklı görünmektedir. (Ganeva 2007: 157)

Ganeva’nın bu düşüncesinden hareketle torun edebiyatı ve babalar edebiyatında yapıtların ortaya çıkışındaki temel motivasyonlar farklılık göstermektedir. Babalar edebiyatında suçluluk ve sorumluluktan kaçma duyguları ön planda iken, torun edebiyatında daha çok eski kuşağa empati duyma ve geçmişle yüzleşme durumu söz konusudur. Bu akımdaki yazarlar ve figürler, doğrudan yaşamadıkları travmatik tarihsel olayların etkilerini, aileleri aracılığıyla deneyimlemektedirler. Bu basit bir karşılaşma olmaktan ziyade, bu bireylerin derin bir içsel mücadele yaşamalarına yol açan bir durumdur. Bu mücadele, kimlik arayışı ve toplumsal aidiyet gibi temel kavramlar üzerinde derinlemesine bir sorgulamaya yol açmakta, bireylerin geçmişle kurdukları karmaşık ilişkinin onların kişisel ve toplumsal kimliklerini nasıl şekillendirdiğini gözler önüne sermektedir.

Ganeva’nın yaklaşımı, torun edebiyatını Batı Almanya’ya özgü bir olgu olarak sınırlandırmaktadır. Bu durum, farklı coğrafyalardaki benzer deneyimleri göz ardı etmektedir. Oysa “bu terim, odak noktasının yaşlı kuşaktan genç kuşağa kaydığını göstermektedir: ‘Babalar Edebiyatı’ terimi daha ziyade geçmişe bakışı vurgularken, ‘Torun Edebiyatı’ terimi anlatıcı olan ‘torun’un kendisini merkeze almaktadır.” (Forkel 2020: 9). Dolayısıyla anlatıcının kendi deneyimlerini merkeze alarak güncel bir perspektif sunan Torun Edebiyatı, sadece Batı Almanya ile sınırlı kalmayıp, farklı

coğrafyalarda ve farklı cinsiyetlerden bireylerin deneyimlerini içeren daha geniş bir kavramdır.

Babalar edebiyatı ve torun edebiyatı türlerini kıyaslanması konusunda Aleida Assman'a göre babalar edebiyatı türünde kaleme alınan yapıtlarda ebeveyn kuşağı ile olan bir kopuş temsil edilmektedir. Oysa tarihi konu edinen güncel aile romanlarında torunlar aracılığıyla daha çok kuşaklar arası süreklilik vurgulanmaktadır (Eidukevièienė 2008: 37). Bu bağlamda babalar edebiyatında ebeveynlerin geçmişteki eylemleri sorgulanırken, torun edebiyatında aile bağlarının önemi ön plana çıkmaktadır.

Torun edebiyatının en ilgi çekici yönü, üç kuşağın - torunlar (1990'lar kuşağı), ebeveynleri (1968 kuşağı ya da 'Kriegskinder' olarak anılan kuşak) ve büyük ebeveynler (İkinci Dünya Savaşı'nın tanıkları ve katılımcıları) - portresini incelikli ve alışılmadık bir şekilde çizmesidir. Ganeva'ya (2007: 158) göre "bu üç portrenin altında yatan hiçbir siyasi program ya da ideolojik gündem bulunmamakla birlikte, yirminci yüzyılın sonunda değişen kuşaklar arası dinamikler bulunmaktadır. Kuşaklar arasındaki bu ilişkiler artık kırmak yerine iyileştirme ve duygusal bağları yeniden tesis etme eğilimi ile çatışmak yerine anlama ve kabul etme arzusu ile işaretlenmektedir." Bu bağlamda özgürlükçü ve eleştirel bir kimliği bulunan 1968 kuşağı, travma sonrası stres bozukluğu ile mücadele eden Kriegskinder kuşağı ve 1990'lar kuşağı olmak üzere farklı deneyimlere sahip bu üç kuşak arasındaki dinamiklerin ve ilişkilerin incelenmesi torun edebiyatının temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Burada bir çatışma veya suçlama yerine, anlama, kabul etme ve iyileşme üzerine kurulu bir amaç olduğu vurgulanmaktadır. Ganeva'nın bu tanımından hareket ederek, bu edebiyat akımının siyasi ve ideolojik kaygılardan uzak durduğu ve daha ziyade kişisel ve duygusal bir düzlemde konumlandığı düşünülmektedir. Bu durum aile tarihine daha kişisel bir yaklaşımı olan torun edebiyatı yapıtlarının çok yönlü bir yaklaşım sergilediğini ortaya koymaktadır.

Tarihsel deneyimlerin gelecek kuşaklara aktarımı, kolektif hafızanın oluşumu ve bireysel kimliklerin şekillenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Torun edebiyatı, bu bağlamda, geçmişin şahitlerinin fiziksel yokluğunda, travmatik geçmişin edebi metinler aracılığıyla nasıl işlendiğini ve gelecek kuşaklara nasıl aktarıldığını gösteren önemli bir örnektir. Torun edebiyatındaki bu anlatılar, bireylerin aile tarihini yeniden inşa etme çabalarını, bu süreçte yaşanan zorlukları ve kimlik oluşumunda oynadığı rolü merkeze almaktadır (Forkel 2020: 79). Bu bakış açısıyla tarih salt bir bilgi aktarımı olarak kabul edilmemekte, bireylerin ve toplumların geçmişleriyle kurdukları ilişkileri, hafıza mekanizmalarını ve kimlik oluşum süreçlerini de kapsayan çok katmanlı bir olgu olarak incelenmektedir. Bunun nedeni şu şekilde ifade edilmektedir:

Sadece tarih bilgisini aktarmak ve savaş ölümlerini ve şiddet kurbanlarını anmak yerine, okurlara kişisel ve duygusal bir erişim sağlayan sunum biçimlerine başvurulmalıdır. Torun edebiyatı, geçmişle böyle bir hatırlayıcı bir uğraşı içinde olduğu aşikârdır, çünkü aile hikayesi sadece bir araya getirilerek ve nesnel olarak sunulmakla kalmaz, aynı zamanda sürekli olarak bir özümleme süreci olarak sahnelenir ve güncel yorum çerçevelerine yerleştirilir. Algılama estetiği perspektifinden bakıldığında, hatırlayıcı erişim özellikle yüksek düzeyde deneyimsellik ile sağlanır. Çünkü okuyucu, tarihsel olanla uğraşırken yeni deneyimler yaşadıkça, geçmişin yönlerini kendi deneyim arka

planına entegre eder. Böylece, bir edebi metnin hatırlama potansiyeli, deneyimselliğine büyük ölçüde bağlıdır. (Forkel 2020: 82)

Bu bağlamda torun edebiyatının, aile hikâyelerini sadece aktarmakla kalmayıp, bu hikâyeleri günümüzle ilişkilendiren ve okuyucunun aktif katılımını teşvik eden bir yaklaşım sergilediği vurgulanmaktadır.

3. Kimlik Arayışı ve Toplumsal Hafıza: *Torun* Romanı Üzerinden Bir Bakış

Bernhard Schlink'in *Torun* adlı romanı, günümüz Alman edebiyatında "Torun Edebiyatı" (Enkelliteratur) olarak yer edinen, torunların atalarının geçmişleriyle yüzleşmesini konu alan türün belirgin bir örneği olarak sunulmaktadır. Bu tür yapıtlarda, geçmiş kuşaktaki büyük anne ya da büyük babaların hataları ve travmalarıyla yüzleşen torunların, edinilen bu yeni bilgiler ışığında kendi kimliklerini bulma süreçleri anlatılmaktadır. Bu romanın merkezinde Batı Berlin'de yaşayan 71 yaşındaki kitapçı Kaspar'ın ölen eşi Birgit'in geçmişini ve Doğu Almanya'daki yaşamına dair saklı kalmış sırlarını keşfetme süreci yer almaktadır. Kişisel kimliğin ve bir ailenin kolektif kimliğin, geçmişin anıları ve deneyimleri tarafından şekillendirilmesi ve bireysel ve toplumsal kimlikler arasındaki çatışma, gözler önüne serilmektedir.

Kaspar, sahibi olduğu kitapçıda sürdürdüğü huzurlu ve sakin yaşamının aksine, karısı Birgit içsel çatışmaların giderek derinleşmesiyle birlikte depresyon ve alkol bağımlılığı gibi ciddi sorunlarla mücadele etmektedir. Birgit'in alkolik olduğunu çevresinden gizleme çabası ve Kaspar'ın sarhoş olduğu anlarda karısına yardım etmesi, her ikisinin de yaşamını giderek zorlaştırmaktadır. Bu süreç, bir akşam Kaspar'ın eşini küvette boğulmuş halde bulmasıyla trajik bir son bulur. Kaspar, bu beklenmedik ölümün yarattığı ilk şokun ardından, çalışma odasında Birgit'in eşyalarını incelerken, uzun yıllar süren evliliklerinde sırlarla karşılaşır, eşi hakkında bilmediği çok sayıda gerçeğin var olduğunu öğrenir. Karısının bilgisayarında bulduğu otobiyografik bir metin sayesinde, Birgit'in yaşam öyküsü, gençlik yıllarından itibaren günümüzdeki trajik sona kadar detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Bu kişisel belgeler, Kaspar'a eşinin kaybıyla ilgili sorularına cevaplar araması için bir fırsat sunar. Böylece Kaspar'ın hem eşini daha iyi anlamasına hem de yas sürecini daha sağlıklı bir şekilde atlatmasına destek olan bir araç haline gelir.

Birgit'in yazı masasında bulduğu ilk dosyada "Doğu Almanya'daki öksüz çocuklar hakkında, evlat edinmeler, zorla evlatlık verilmeler, aile yanında ve yurtlarda yetişme, özel yurtlar, ıslahevleri, yetiştirme ve çalışma kampları ve gençlere yardımın organizasyonu ve işlemesi hakkında gazete kupürleri, fotokopiler ve broşürler" (Schlink 2023: 20-21) yer alır. İkinci dosyada "bakımsız kalan gençler, bireysel ve birleşik şiddet, yabancı düşmanlığı ve sağ radikalizm, Doğu Almanya'daki ve yeni ülkelerdeki dazlak ve faşist gruplar" (Schlink 2023: 21) hakkında belgeler bulunmaktadır. Üçüncü dosyada ise Kaspar'ın tanımadığı yerlerin, sokakların fotoğrafları yer almaktadır ve "bazılarının arkasında 50'li yıllara ait tarihler" (Schlink 2023: 21) yazılıdır. Kaspar, dördüncü

dosyanın içinde “Sächsische Zeitung gazetesinde 1964 yılında yayımlanmış köşe yazılarının fotokopilerini” (Schlink 2023: 21) ve Leo Weise adında bir kişinin farklı devlet kurumlarındaki fotoğraflarını bulur. Doğu Almanya’daki gençlik yurtları hakkında bilgiler içeren beşinci ve son dosya, Birgit’in hayatında karanlık bir sayfayı daha da aralar:

Doğu Almanya, var olduğu 40 yıl boyunca 120.000 genci yurtlara tıktı. Normal yurtlara, özel yurtlara, sıra dışı yurtlara, gençlik çalışma kamplarına yetiştirme ve çalışma kamplarına geçici yurtlara. Bu yurtlara alınırken gençler muayeneden geçiriliyor, bedendeki delikler kontrol ediliyor, saçlar kesiliyordu. Gençler önce içinde tabure, tahta karyola ve kova bulunan tek kişilik bir hücreye hapsediliyorlardı. Sonra koğuşa alınıyorlardı [...] Kaçmaya çalışanlar oluyordu [...] Donuyorlardı. Salıverildikten sonra da erimiyorlardı; bellek yitimi, klostrrofobi, agorafobi çekiyorlar, ruhsal ve bedensel sıkıntıları baş gösteriyor, ya iktidarsız ya da cinsel açıdan soğuk oluyorlar ya da çocuk düşürüyorlar, alkolik oluyorlardı. (Schlink 2023: 22)

Söz konusu bu bilgiler, Birgit’in kendi geçmişindeki bazı karanlık noktaları aydınlatırken, aynı zamanda Doğu Almanya’nın karanlık yüzünü de gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, roman özellikle Doğu Almanya’daki gençlik çalışma kamplarının korkunç koşullarını, bu koşulların bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini ve bu deneyimlerin figürlerin kimlik oluşumuna katkılarını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Gençlik çalışma kampı deneyimi, figürler için hem bireysel hem de toplumsal bir düzlemde bir travma olarak incelenmekte ve bu travmanın figürlerin yaşamlarını ve kimliklerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır. Bu deneyim, figürlerin gelecekteki ilişkilerini, dünya görüşlerini ve hayata bakış açılarını şekillendiren belirleyici bir dönüm noktası olarak işlenmektedir. Doğu Almanya’daki bu yatılı okullar, gençlerin kişiliklerini sistematik bir şekilde yok etmeyi amaçlayan kurumlar olarak tam anlamıyla yozlaşmış mekanlar işlevi görmekte ve otoriter bir düzenin hâkim olduğu, bireylerin özgür iradesinin yok sayıldığı ortamlar nitelendirilmektedir. Doğu Almanya’nın kötü şöhretli gençlik merkezleri, kabul gören evrensel değerlerden en uzak noktada yer alarak, gençlerin eleştirel düşünme yeteneklerini zayıflatmış, onları rejimin taleplerine uygun bireyler haline getirmeye hizmet etmiştir. Dolayısıyla Birgit’in geçmişine dair kaleme aldığı bu notlar, bireysel ve kolektif bir bağlamda da önem taşımaktadır. Bu notlarda Doğu Almanya’daki gençlik kamplarının ve rejimin baskıcı yapısı anlatılmakta, bireylerin bu ortamda nasıl hayatta kalmaya çalıştıkları gözler önüne serilmektedir. Eşinin notlarında ortaya çıkan bu sırlar, özellikle Doğu Almanya’daki otoriter rejimin bireyler üzerindeki baskısını göstermektedir. Bu açıdan roman, Doğu Almanya’daki zor koşulları ve özellikle gençler üzerinde uygulanan baskıcı yöntemleri de ele almaktadır.

Kaspar, bir bilişimci aracılığıyla Birgit’in bilgisayarına ulaştığında bulduğu Birgit’in otobiyografisi, okuru Birgit ile Kaspar’ın tanışma anlarına götürür. Birgit, Batı Almanya’da yeni bir hayata başlamadan önce, SED yönetiminde önemli bir konuma sahip olan Leo Weise ile yaşadığı bir ilişki sonucu hamile kalmıştır. Leo’nun evli olması ve eşinin çocuk sahibi olamaması nedeniyle, çocuğu kendilerine vermeleri yönünde baskı altına alınan Birgit, bu teklifi öfkeyle reddetmiştir. Hamileyken Leo ile yollarını ayıran Birgit, kişisel notlarında 1964 yılında Doğu Berlin’de düzenlenen ‘Pantkot Yortusu’

(Schlink 2023: 61) denilen bir gençlik festivalinin ilk gününde Kaspar'la tanışmasını dile getirmiştir. Ancak bu tanışmanın arka planında FDJ⁴'nin sıkı kontrolü yer almaktadır. Bu günlerde gençler yaratıcılıklarını kullanarak kendilerine küçük özgürlük alanları yaratmışlardır. Barış ve kardeşlik vurgusuyla düzenlenen bu etkinliğe Batı Berlin'den yüzlerce üniversite öğrencisi de katılmıştır. Kaspar, bu öğrencilerden sadece birisidir. O dönemde Alman Dili ve Tarihi bölümü öğrencisi olan Kaspar, gençlik buluşmasını fırsat bilerek Doğu Almanya'yı gözlemlemek istemektedir. Humboldt Üniversitesi önünde, Batı Almanlarla nasıl tartışılacağı konusunda FDJ sekreterinden talimatlar alan ekonomi ve muhasebe öğrencisi ve aynı zamanda FDJ üyesi olan Birgit ile tanışmaları bu şekilde gerçekleşmiştir (Schlink 2023: 64-65). İki Alman devletinden gençlerin birlikte dans ettiği, şarkılar söylediği ve birbirlerine âşık olduğu bu manzaralar, duvarların ve ideolojilerin ötesinde bir insanlık durumu olduğunu göstermektedir. Öyle ki "Doğu Almanya'da ilk kez Beatles ile sokaklarda, meydanlarda dans ediliyordu" (Schlink 2023: 61). O yaz tatili sırasında Baltık Denizi'nde, Birgit istenmeyen çocuğunu gizlice dünyaya getirmiş ve bu bebeği, bir yetimhaneye yerleştirmesi için en yakın arkadaşın Paula'ya vermiştir:

İçimde büyüyen şeyi dışarı atmış, ondan kurtulmuştum. İçim boştu, hafiflemiştim. Ben canavar değilim. Çocuklarını doğurmak isteyen gebe kadınların bile bazen benimle aynı şeyleri hissettiklerini biliyorum. Benim gibi onlar da okuyabilecekleri, konuşabilecekleri, tekmelerine ve yumruklarına sevinecekleri küçük bir varlığı değil, bir uru hissediyorlar. Habis değil. Ama oraya ait olan bir şey değil. O oradan çıkmalı. Doğum sırasında çektikleri eziyet çocuklarını hemen kollarına almak için değildir. O urdan kurtulmak içindir. İçimde büyüyen şeyle bir bağım yoktu. (Schlink 2023: 83)

Kaspar, söz konusu bu durumdan hiçbir zaman haberdar edilmemiştir. Birgit'in Kaspar'a duyduğu sevgisi, bu sırrı uzun yıllar boyunca daha da derinlere gömmesine sebep olmuştur. Ancak zaman akışı içinde bu sır, Kaspar için büyük bir şok kaynağı olmuştur.

Gebe olduğumu ona söyleyemediğim için, sonradan dünyaya bir kız çocuğu getirdiğimi ve onu ne yaptığımı da ondan gizledim. Kızımı arayacağımı da söyleyemem ona. Geceleri sıçrayarak uyandığımda, uyuyamadığımda, o da bana neyim olduğunu sorduğunda, yok bir şey diyorum. (Schlink 2023: 73)

Birgit'in doğumunun ardından, Sosyalist Birlik Partisi (SED) yönetimi, Soğuk Savaş döneminde Doğu Almanya'da gençlerin gösterdiği bu özgürlük arayışını bir tehdit olarak görmüş ve kısa sürede baskıcı politikalarına geri dönmesine neden olmuştur. Yaşanan bu siyasi baskılar üzerine Birgit'in Batı Almanya'ya kaçmak zorunda kalması kaçınılmaz hale gelmiştir. Doğu Almanya'daki sert ve baskıcı koşullarda yaşadığı zorluklar ve bu kaçış, Birgit'in karakterini ve hayatını derinden etkilemiştir. Bu zorlu süreçte Kaspar, sahte belgeler düzenlemek için arkadaşlarından 5000 Mark borç alıp, Birgit'in Prag ve Viyana üzerinden Batı Berlin'e kaçışını organize etmiştir. Schlink, Keller'e verdiği bir röportajda, romanın bu bölümünün otobiyografik bir özellik taşıdığını belirtmektedir:

---

⁴ 7 Mart 1946 tarihinde Doğu Almanya'da kurulan Özgür Alman Gençliği, gençlerin faaliyet gösterdiği resmi bir örgüttür. Bu örgütün amacı gençleri sosyalist ideolojiye entegre ederek, rejimin politik hedeflerine hizmet edecek aktif birer birey haline getirmektir. Doğu Almanya'daki tek yasal partisi Sosyalist Birlik Partisi (SED) tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmekte ve rejimin propaganda aracı olarak kullanılmaktaydı.

Ben de o zamanlar Batı Berlin’de okudum, 1964’te Doğu Berlin’deki Alman gençliğinin Pentekost buluşmasında bulundum, orada arkadaşlarım ve kaçmasına yardım ettiğim bir kız arkadaşım oldu. 5000 Mark borç alıp sahte belgeler satın aldım [...] Geceleri uyanıp onu pencerede sigara içerken bulduğum, ‘Ne oldu?’ diye sorduğum ve onun ‘Hiçbir şey’ dediğini hatırlıyorum. Kendine küçük bir radyo almasıyla aramızda çıkan tartışmayı hatırlıyorum. Ben daha fazla borca batmaktan korkarken, o da radyo sayesinde sonunda gerçekleştirdiği eski bir hayalinden bahsedemiyordu. Ne var ki, başaramadığımız her şeye rağmen arkadaş olarak kaldık. (Keller 2021)

Yazarın bu kişisel deneyimi, romanın ana temalarından biri olan gençlerin özgürlük arayışı konusuna derinlik katmaktadır. Birgit ve Kaspar, yıllar içerisinde Batı Berlin’de yaşayan kültürlü ve çocukları olmayan bir çift haline gelmiştir. Ancak Doğu Almanya’dan Batı Berlin’e kaçışının ardından Birgit, yeni bir kimlik oluşturma çabası içerisindeyken, geçmişine ait anıları onun peşini bırakmamaktadır. Kopamadığı geçmişinin yanı sıra, Doğu Alman göçmeni olarak Batı Alman toplumuna uyum sağlama sürecinde yaşadığı baskı, Birgit’i içsel bir çatışmaya sürüklemektedir. Sürekli geçmiş ve içinde bulunduğu an arasında gidip gelirken, ait olma duygusunun peşinde koşmakta ve bu da kimlik arayışını zorlaştırmaktadır. Zaman içerisinde melankolik bir ruh haline bürünen Birgit, bu içsel çatışmasını Schlink “Birgit ve Kaspar arasındaki evlilikte, Doğu ve Batı arasındaki ilişkinin zorluklarını ve sessizliğini yeniden bulabilirsiniz” (Geißler 2021) şeklinde özetlemektedir. Birgit’in bu ruhsal durumu, onun meditasyon yapmak amacıyla yıllar sonra Hindistan’a bir yolculuğa çıkmasına neden olmuştur. Birgit’in kişisel yazılarında ortaya çıkan bu beklenmedik bulgular, Kaspar’da karmaşık duygular uyandırmıştır. Öfke duygusu ile birlikte, kayıp üvey kızı hakkındaki merakı daha da derinleşmiş ve bu durum, kızına karşı bir sorumluluk bilinci geliştirerek uzun süredir aradığı bir aile bağını kurma arzusunu güçlendirmiştir. Kaspar kaybolmuş üvey kızını bulmakla kendisini bulabileceğini de düşünmektedir, ancak Birgit ölene kadar eski Doğu Almanya topraklarına adım atmaya cesaret edememiştir. Çünkü Doğu Almanya Birgit için terk ettiği geçmişi ve çözülmemiş sorunları temsil ederken, Kaspar için ise keşfedilmeyi bekleyen bir bilinmez olarak durmaktadır.

Birgit otobiyografik yazısında ayrıca yazmayı planladığı romanın taslağını da ifade etmiştir. Üç farklı kısma böldüğü yine kendisini anlattığı birinci kısmında “çocukluk ve gençlik, Leo, Kaspar, doğum, kaçış, öğrenim yılları ve kitabevi, Hindistan, kuyumculuk, aşçılık” (Schlink 2023: 106) deneyimlerini aktarmayı, ikinci kısımda ise Paula’yı arayış ve kızına götürecek izleri bulmanın yollarını dile getirmeyi hedeflemekteydi. Hayalini kurduğu ancak cesaret edemediği kızına kavuşma anını son bölümde betimlemeyi planlamıştı:

Ağlayabilirim ve gözyaşları içinde onu özlediğimi, etimden et, canımdan can olan kızımı, hiç kimsenin yapamayacağı kadar onun beni, benim de onu anlayabileceğim kadını, sözcüğün tam anlamıyla ruh ikizimi özlediğimi söylerim. (Schlink 2023:108)

Tüm yazılanları okumayı bitirdiğinde Kaspar, Birgit’in yarım bıraktığı işleri tamamlamak amacıyla harekete geçerken, aynı zamanda geçmişin gölgesinden kurtulmayı hedeflemiştir. Öncelikle bebeği Paula’dan teslim alan Leo ve eşi Irma’ya ulaşan Kaspar, Birgit’in kayıp kızı hakkında bilgiler edinmiştir. Anne şefkati ve sevgisinden mahrum bir şekilde biyolojik babası ve eşi tarafından yetiştirilen Svenja, yasadışı eylemleri nedeniyle

daha sonra Doğu Almanya adalet sisteminin Gençlik Çalışma Kampı yetiştirme programına teslim edilmiştir. Bu süreçte Nazizm'in mirası olan kötü şöhretli Torgau Gençlik Kampı gibi bir yerde zorlu koşullarda yaşamak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Svenja, kimliğini ve ait olduğu yeri bulma mücadelesi veren bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik ailesiyle kurduğu zayıf bağlar ve yaşadığı travmatik deneyimler, Svenja'da derin bir kimlik bunalımına yol açmıştır. Aslında bu kamplar Svenja gibi birçok gencin özgün kimliklerini sorgulamalarına neden olmuştur (Schlink 2023: 130-131). İlk günden son ana kadar burada uyulması gereken katı kuralları vardı:

Dik durmak, çınlıçplak soyunmak, giysilerini vermek, bedenini kontrolden geçmesi, bir hayvanmışsın gibi, yurt kıyafetini giymek ve son tek kişilik hücre, içinde bir bank ve bir kovayla. Adını nasıl söyleyeceğin, yatağını nasıl toplayacağını sana söylenirdi [...] Üç, dört ya da beş gün tek kişilik hücrede. [...] Ordu gibiydi orası. İtaat etmeyi öğrenmemiz gerekirdi. İtaat etmek, çalışmak, eğitmenlerimize tabi olmak ve kolektife dahil olmak. Uymayan cezalandırıldı, ördek yürüyüşüyle avluda turlardık, sınav çekmek, çömelmek, sapsız fırçayla koridoru silmek [...] Ve dayak... (Schlink 2023: 138-139)

Kaspar'ın üvey kızı, Doğu Almanya'daki Torgau Gençlik Çalışma kampındaki kötü deneyimlerinin ve sokaklarda yaşamasının ardından değişim sonrası milliyetçi yerleşim hareketinde Neo-Nazi çevresini kendisine bir sığınak olarak seçmiştir. Svenja'nın ailesi tarafından kamplara yerleştirilmesi, onun için reddedildiği anlamına gelirken, daha sonra farklı ideolojilere sahip gruplara katılması, aile bağlarının kırılmasına ve kimlik arayışındaki önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla özellikle savaş sonrası ikinci kuşak, ailelerinin deneyimlerinin karmaşık mirasıyla yüzleşirken bu geçmişinin gölgesinde kendi kimliklerini bulmakta güçlükler yaşamaktadır. Ailenin beklentileriyle çelişen kendi yaşam tarzlarını benimsemeye çalışan gençler için bu durum, aidiyet duygusu eksikliği gibi olumsuz psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir. İkinci kuşak üyeleri, ebeveynlerine ve onların temsil ettiği değerlere ters düşerek öfke ve nefret duygularını da tetiklemektedir. Bu bağlamda Svenja'nın Neo-Nazi ideolojisini benimsemiş olan kocası Björn ve 14 yaşındaki kızları Sigrun ile birlikte, Mecklenburg'ta burjuva toplumunun dışında kalan 'ulusal kurtarılmış bölge' olarak tanımlanan bir bölgede yaşaması bu durumu açıklayıcı bir örnek teşkil etmektedir. Svenja'nın eşi Björn'ün "büyük büyükbabasının Aşağı Saksonya'da bir çiftliği var ve SS üyesi, büyükbaba çiftliği devralıyor ve Alman Reich Partisi'nde milletvekili, baba, köy tepeden turnağa ulusçu olsun diye yandaki çiftliği" (Schlink 2023: 147) satın alarak bu üç kuşağın ideolojik bağlarını güçlendirmiştir. Bu şekilde gelecek kuşaklara aktararak ortak bir bilinç ve kimlik oluşturulmuştur. Kaspar'ın araştırmaları, travma ve ideolojilerin etkileşiminin özellikle kuşaklar arası karmaşık bir örneğini gözler önüne sermiştir. Svenja'nın ailesinin, aşırı milliyetçi bir ideoloji benimseyerek Holokost'u inkâr etmesi, soykırımın sonradan bulunmuş bir uydurmaca olduğunu düşünmesi (Schlink 2023: 251) ve savaş sonrası Almanya'sında toplumsal travmatik geçmişle yüzleşme konusundaki zorlukları daha belirgin bir hale getirmiştir.

Björn ve Svenja'nın Holokost'u bilinçli olarak reddetmeleri bağlamında söz konusu olan toplumsal inkâr, Nazi rejiminin işlediği suçlar ve vahşetler karşısında toplumun bilinçli bir şekilde yüzleşmeyi reddetme ve bu olayları inkâr etme eğilimidir. Bu olgu, özellikle faillerin çocukları ve torunları olan ikinci ve üçüncü kuşak üzerinde

derin psikolojik ve sosyolojik izler bırakmaktadır. İkinci kuşak bireyler, aile geçmişlerindeki karanlık sırlarla yüzleşme ve bu konuda toplumsal bir uzlaşma sağlama konusunda önemli zorluklar yaşamaktadır. Bu durum, suçluluk duygusu ve utanç duygularına yol açabilmektedir. Vedder (2005: 61), üçüncü kuşak bireylerin ise, aile geçmişine ilişkin ilk yaklaşımlarında genellikle mesafeli, küçümseyici veya tuhaf bir tutum sergiledikleri tezini ileri sürmektedir. Bu durum, üçüncü kuşağın, aile sırları ve travmalarıyla yüzleşme sürecindeki karmaşık duygularını yansıtmaktadır. İkinci kuşak bireylerin, geçmişteki travmatik deneyimleri anlatma konusunda isteksiz olmaları, bu sürecin daha da zorlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu mesafenin ardında Torun Edebiyatı'nın önemli kavramları olan geçmişten kaçınma ve reddetme, figürlerin travmatik deneyimleriyle başa çıkma mekanizmaları üzerinden derinlemesine işlenmektedir. Böylelikle bu romandaki figürler, aile geçmişiyle yüzleşmekten kaçınarak onu görmezden gelme eğilimi göstermektedir. Bu savunma mekanizması bireyin hem geçmişle olan ilişkisini hem de kimlik algısını derinlemesine etkilemekte ve torunların geçmişin karanlık yönleriyle yüzleşmekten kaçınma eğilimlerini açıklayabilmektedir.

Birgit'in torunu Sigrun, 20. yüzyılın otoriter rejimlerin yükselişiyle şekillenen siyasi atmosferinde yetişmiş bir figürdür. Özellikle Nazi Almanyası'nın ideolojisi, torun üzerinde derin izler bırakmış ve onun dünya görüşünü radikal bir şekilde etkilemiştir. Sigrun'un, atalarının Nazi geçmişinden etkilenen dünya görüşü, roman boyunca belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Sigrun odasında bulunan üç portreyi Kaspar'a göstererek "Bu Rudolf Hess, bu Irma Grese, bu da Frederike Krüger⁵. Onlar benim kahramanlarım." (Schlink 2023: 160) sözleriyle belirttiği hayranlığı (Schlink 2023: 151), bu etki altında şekillenmiş olup, otoriter liderlere olan inancı ve hiyerarşik bir toplum düzenine olan bağlılığını yansıtmaktadır. Dolayısıyla çocuk sahibi olamayan Kaspar, Sigrun'u içinde bulunduğu bu ortamdan kurtarmak istemekte ve onu adeta kendi torunu gibi görmeye başlamaktadır. Kaspar'ın Sigrun'u kurtarma isteği, onun bu genç kızın geleceğini şekillendirme ve onu geçmişin olumsuz mirasından koruma arzusunu göstermektedir. Bu, aynı zamanda, Torun Edebiyatı'nın kimlik temalarını işleme biçimini; ataların hatalarını telafi etme, geçmişle hesaplaşma ve yeni bir kimlik ve yeni bir gelecek inşa etme çabalarını yansıtmaktadır.

Gençlerin kamplarda yaşadığı zorlukların yanı sıra, özellikle Jugendwerkhof'ta (gençlik işçi çiftliği) geçirdikleri süreçlerle daha da derinleşmektedir. Schlink, aynı zamanda romanında völkische Siedler (halkçı yerleşimciler) olarak belirttiği topluluğunun yükselişini de ele almaktadır. Bu topluluk, kimlik arayışında olan gençler için bir sığınak gibi görünmekle birlikte, aslında ırkçı, gerici ve şiddet odaklı bir ideolojiyi temsil etmekte ve gençlerin özgürlüklerine ve kimliklerine yönelik ciddi tehditler oluşturmaktadır. Bu bireyler Alman toprağında büyümüşler, dolayısıyla güçlerini Alman toprağından almaktadır. Onların düşüncesine göre Almanya'nın geleceği bu ulusçu topluluğa bağlıdır (Schlink 2023: 165). Schlink, bu topluluğun, Birgit'in torunu olan

---

⁵ "Irma Grese SS'de hizmet verdi, İngilizler tarafından ölüm cezasına çarptırıldı. [...] Frederike Krüger saçlarını kesmişti, pantolon giyip askerlerin arasına katılmış ve Napolyon'a karşı savaşmıştı" (Schlink 2023: 160).

Sigrun'un yaşamı üzerindeki etkilerini incelerken, aynı zamanda batılı ve doğulu kimlikler arasındaki farkları da ortaya koymaktadır.

Sigrun'un ailesi değişime ayak uyduramayan ve esnek olmayan değer yargılarını benimsemektedir ve bu ailede duygusal ifadenin ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Böyle ailelerde duygusal ifade, özellikle de saldırgan duyguların bastırılması ve izin verilmemesi yönünde bir eğilim bulunmaktadır. İzin verilen duygusal ifadeler ise genellikle kaygı ve depresyon gibi daha ketlenmiş duygularla sınırlıdır. Ancak torunların kuşağında daha belirgin bir şekilde ifade bulunmaktadır (Wiegand-Grefe, Mller 2012: 619). Aynı zamanda günümüzde bazı torunların büyük ebeveynleriyle kurdukları ilişkiler, geleneksel aile hiyerarşisine pek uymamaktadır. Çünkü bu torunlar, geçmiş kuşaklara yönelik eleştirel bir bakış açısı benimseyerek, daha açık ve tarafsız sorular sormaktan çekinmemektedirler. Çağdaş tanıklar (yani bugünün yetişkinleri), çocuklarıyla açık konuşmakta zorlanırken, torunlarıyla daha rahat ve açık iletişim kurabilmektedir. Bu durum, hem kuşaklar arasındaki bilgi farkını hem de torunların meraklı ve öğrenmeye açık olmalarını yansıtılmaktadır (Wiegand, Mller 2012: 619).

Svenja'nın Kaspar ile iletişimi reddetme kararı, aşırı milliyetçi ideolojilerin bireyler üzerindeki derin ve yıkıcı etkilerini ortaya koymaktadır. Bu durum, aile içi dinamiğin bu ideolojiler tarafından nasıl zedelenebileceğini ve toplumsal yapıda derin yaralar açabileceğini göstermektedir. Kaspar'ın, Svenja'dan ümidini kesip, Sigrun'a yönelmesi ve ona olan inancını koruması, bireysel çabaların toplumsal dönüşümde oynayabileceği önemli rolü vurgulamaktadır. Roman bu bölümünden itibaren Kaspar'ın üvey torunu Sigrun'u ailesiyle yaşadığı bu kasvetli, yabancı düşmanı bölgeden uzak tutma mücadelesi ile devam etmektedir. Çünkü siyasi olarak sol görüşlü olan Kaspar, farklı düşünen, sağ görüşlü insanlarla karşılaşınca tamamen çaresiz kalmaktadır ve kendi dünya görüşlerine sıkı sıkı bağlı olan insanlarla iletişim kurmanın zorluklarının farkındadır. Radikal sağcuların genellikle izole topluluklar içinde yaşamaları ve kan ve toprak (Blut- und-Bodenideologie) ideolojisine bağlı olmaları, bu grupların kendilerine özgü özelliklerini oluşurmaktadır.

Sigrun ve Svenja'nın biyolojik ailesi hakkındaki gerçekleri Kaspar'dan öğrenmeleri ve beklenmedik bir aile sırrının işşası, kuşaklar arası güvenin zedelenmesine neden olmuştur. Çünkü "Rennefanz'ın ailesel anlatısında, beklenmedik bir sırrın ortaya çıkmasıyla kuşaklar arasındaki güven ve ailenin ortak kimliği sarsılmaktadır. Kolektif hafızanın ortak referans çerçevesinin aniden ortadan kalkmasıyla, aile birliği de tehlike altına girmektedir." (Forkel 2020: 217) Aile birliğinin korunmasında merkezi bir role sahip olan kolektif hafıza, beklenmedik travmatik durumlar karşısında sarsılarak, bireysel ve toplumsal kimliklerin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamaktadır. Bu bağlamda, aile hafızalarının, bireylerin ve toplumların kimlik inşasında oynadığı dinamik ve karmaşık rolünün daha net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Kaspar'ın siyasi görüşleri ve yaşam tarzı, önyargıları ve nefret dolu fikirleri oldukça köklü ve değişmesi zor olan torunu Sigrun tarafından küçümsenmektedir. Bu durum, büyüdüğü aşırı sağ ortamın etkisiyle farklı bir kimlik oluşturan torunun Kaspar'a

karşı direnişçi ve muhalif bir tutum sergilemesine neden olmaktadır. Dolayısıyla aile içindeki bu çatışma, toplumda yaşanan olumsuz deneyimlerin kuşaklar arası aktarımının ve psikolojik travmanın devam eden etkilerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Kaspar, Sigrun'un aşırı milliyetçi bir aile ortamında büyümesinin potansiyel zararlarını göz önünde bulundurarak, "Sigrun'u ahlaki ve zihinsel açıdan çöküntüye uğramaktan kurtarmak" (Schlink 2023: 174) istiyordu ve onu bu durumdan kurtarmak için bir strateji geliştirmiştir. Torununu kaybetmemek için bu çatışmayı bu yüzden para ile çözebileceğine inanmaktadır. Svenja'nın eşine yaptığı maddi teklif, Sigrun'un belirli dönemlerde Kaspar ile birlikte yaşamasına olanak sağlamıştır. Bu sayede, Sigrun, Paskalya ve Noel tatillerinde farklı bir sosyal çevreye dâhil olarak, yeni değerler ve bakış açıları kazanmıştır. Kaspar, Svenja'nın eşine yaptığı maddi teklifle (Schlink 2023: 156-157), Sigrun'un sosyalleşme sürecine alternatif bir öneri sunması, çocuğun gelişimine olumlu katkı sağlama amacı taşımaktadır. Ancak, çiftçilerin ekonomik zorluklar yaşaması ve para karşılığında ebeveynleri Sigrun'un tatilini Berlin'de Kaspar ile geçirmesine izin vermeye razı olması ideolojik bağların ekonomik çıkarlar karşısında zayıflayabileceğini ve bireylerin kararlarını etkileyen faktörlerin karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Kırsal kesimde yaşayan ve ekonomik sıkıntılar çeken ailelerde, ideolojik bağlılıkların, maddi zorunluluklar karşısında ikinci plana atılabileceğini düşünmektedir. Aksi takdirde, ideolojik olarak aşılınmış kızlarını ona bu kadar kolay bırakmaları mümkün değildir:

Björn, dişlerini sıkarak, kaşlarını çatarak dinlemişti [...] Svenja yüzünde hafif, yorgun bir gülümsemeyle acısına boyun eğmişti, bir yandan da paraya seviniyordu, Björn öfke doluydu, karısının önünde mağlup damgası yemekten korkuyordu. (Schlink 2023: 158)

Kaspar ile torununun ebeveynleri arasında, özellikle de eğitim konusunda belirgin bir fikir ayrılığı bulunmaktadır. Kaspar'ın torunuyla gerçekleştirmeyi planladığı geziler, gidecekleri konserler ve kültürel etkinlikler, onun eğitim anlayışının deneyimsel öğrenmeyi ve kültürel zenginleşmeyi ön planda tuttuğunu göstermektedir. Eğitim, kültür ve sohbetin gücüne inanan Kaspar'ın bu tutumuna Schlink de destek vermektedir:

Ebeveynlerle yapılan anlaşma biraz daha karmaşık. Safça mı? Yetişkinleri ya etkilersiniz ya da etkileyemezsiniz. Bir çocukla nelerin mümkün olduğunu öncelikle keşfetmek gerekir. Kaspar tam olarak bunu yapmaya çalışıyor - torununa başka bir dünya açma girişimine alternatif ne olabilir ki? (Keller 2021)

Bu yaşananlar Kaspar'ın torununun kimliğini yeniden şekillendirme ve onu farklı değerlerle tanıştırma arzusunu göstermektedir. Torun Edebiyatı'nda sıklıkla görülen torunların atalarının mirasını sorgulama ve kendi kimliklerini bu bilgiler ışığında şekillendirme süreçleri, romanda Kaspar'ın Sigrun'a farklı değerler ve perspektifler sunmasıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkacak olan yeni kimlik oluşumunun karmaşıklığını ve çok katmanlı doğasını ortaya koymaktadır. Schlink, gençlerin topluluk duygusu, macera ve liderlik gibi ihtiyaçlarının karşılanmamasının, sağcı gruplara yönelmelerine neden olduğunu iddia etmektedir. Ona göre okullar, gençlere farklı görüşleri sunma konusunda yetersiz kalmakta ve bu durum sağcı ideolojilerin yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Bunun önüne geçmek için gençlerin ihtiyaçlarına cevap verecek alternatiflerin sunulması gerektiği vurgulamaktadır (Keller 2021). Eğer

geleneksel kurumlar ve yapılar bu ihtiyacı karşılayamazsa, gençler alternatif arayışlara girebilirler. Bu bağlamda Kaspar, tüm eğitim ve deneyim birikimiyle, alternatif bir arayış olarak özellikle edebiyat ve klasik müzikle torununu kendine bağlamayı planlamaktadır. Çünkü Kaspar'a göre kelimelerin yetersiz kaldığı durumlarda duygusal karmaşayı anlamlı bir bütünlük içinde sunmakta ve bireyler arasında daha derin bir empati ve bağ kurulmasını sağlamaktadır (Schlink 2023: 176-178). Bu süreçte Kaspar, Sigrun'un müziğe olan eğilimini fark etmiştir, çünkü müziğin onun için de önemli olduğunu anlamıştır. Schlink, müziğin bireyin kimlik oluşumunda oynadığı önemli role dikkat çekmektedir. Kendi çocukluk deneyimleriyle paralellik kurarak, müziğin evrensel bir iletişim dili olduğunu ve bireysel gelişimde önemli bir rol oynadığını şu şekilde vurgulamaktadır:

Benzer şekilde, benim çocukluğumda müzik, özellikle ailemizdeki ev müziği, önemlidir. Ben flüt çaldım ve hala ara sıra çalıyorum. Müziği seviyorum. Kaspar'ın Sigrun'u resimlerle, kitaplarla veya filmlerle etkileyebileceğini düşünmüyorum çünkü bu ona doğrudan, öğretici ve endoktrinasyoncu bir yaklaşım olurdu. (Geißler 2021)

Yazar, Kaspar'ın Sigrun'a olan yaklaşımını kendi çocukluk deneyimiyle bağdaştırmaktadır. Dolayısıyla görsel sanatlar gibi diğer ifade biçimlerinin aksine, müziğin daha doğrudan ve duygusal bir bağ kurmaya olanak sağladığını savunmaktadır. Kaspar, torunu Sigrun ile ortak bir zemin oluşturmak amacıyla müzik ve edebiyat gibi evrensel dil araçlarını kullanmayı tercih etmiştir. Özellikle yetenekli olan Sigrun'a piyano eğitimi almasını sağlayarak, hem müzik aracılığıyla bir bağ kurmayı amaçlamış hem de kişisel tarihsel deneyimlerini torunuyla paylaşmak için kuşaklar arası hafıza aktarımını sağlayacak somut bir kanal oluşturmayı hedeflemiştir (Schlink 2023: 203). Aynı zamanda Ravensbrück toplama kampı ziyaretleri ve Üçüncü İmparatorluk ve Almanya'nın yakın dönemi ile ilgili okudukları tarih kitapları (Schlink 2023: 193-194) aracılığıyla ise Sigrun'u aile geçmişi ve ulusal tarihle yüzleştirmek istediği görülmektedir. Kaspar'ın Sigrun'un okumasını istediği "Anne Frank'ın Günlüğü" (Schlink 2023: 202) örneği gibi otobiyografik yazı ve tarihi kitapları, Fransız tarihçi Pierre Nora'ya göre, hafızanın yerini alan bir tür yapay hafıza olarak işlev görmek ve tarih kitapları ve arşivler, geçmişe dair ortak bir referans noktası oluşturmaktadır (Reil 2018: 38). Kaspar, bu yöntemlerin torununun geçmişle daha derin bir bağ kurmasına ve kendi kimliğini inşa etmesine yardımcı olacağını ummaktadır. Bu durum, kuşaklar arası iletişimde sanatın ve kültürün oynadığı önemli rolü ve bireysel kimlik oluşumunda geçmişin etkisini vurgulamaktadır. Kaspar zorlukların farkında olsa da, torunu üzerinde olumlu bir etki bırakma umudunu kaybetmemektedir.

Nora'nın söz ettiği "hafıza mekânları" aracılığıyla oluşturulan "hafıza", bir topluluğun ortak belirli sembol ve değerler etrafında bir olma halidir; bu sembol ve değerler, bir toplumun zaman ve mekân sınırlarının ötesinde bir arada durmasını sağlamakta ve kimliğini oluşturmaktadır (Reil 2018: 37). Nora'nın mekânlara bağlı kolektif hafıza kavramı, kimliğin nasıl inşa edildiğine dair ilginç bir bakış açısı sunmaktadır. Çünkü buna göre mekânlar, bir topluluğun kolektif hafızasını şekillendiren, geçmişle gelecek arasında köprü kurarak aidiyet duygusunu güçlendiren yerlerdir. Dolayısıyla hafızanın diri tutulması kimlik oluşumunu etkilemektedir. Romandan

hareketle, Kaspar ve Sigrun'un birlikte gerçekleştirdikleri mezarlık, müze, sinema ve toplama kampı ziyaretleri geçmişle günümüz arasında köprü kurmakta ve bireylerin ve toplumların kimliklerini şekillendirme sürecinde önemli ipuçları sunmaktadır (Schlink 2023: 184-185). Geçmiş "canlı" olarak kabul eden Nora'nın hafıza kavramı, tarihsel bir süreç olarak günümüzü daha fazla şekillendirmektedir (Reil 2018: 38). Aksi takdirde Nora'ya göre geçmişin unutulmasıyla birlikte, topluluk bütünlüğünü ve kimliğini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Dolayısıyla birey bu kaybı telafi etmek için, kendi kimliğini yeniden kazanmak amacıyla kendi tarihini aramaya başlamaktadır (Reil 2018: 39). Geçmişin canlı tutulma vurgusu için romanda örnek olarak gösterilen toplama kampı ve müze gibi mekânların ortak özelliği, bir topluluğun ortak geçmişini temsil etmeleri ve bir toplumun kimliğini oluşturmalarıdır. Ancak toplumsal kimliğin oluşturulması sürecinde 1989 dönüşümü gibi köklü olaylara maruz kalınması, genç kuşakların devlete olan güvenini olumsuz etkilemiştir. Torun Sigrun'un devlete karşı güvensizliği aile içindeki konuşmalar, anlatılan hikayeler ve gözlemler yoluyla gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Dolayısıyla toplama kampı ve müze gibi mekânların toplumsal hafızayı canlı tutma işlevi, 1989 sonrası dönemde devlete olan güvenin sarsılmasıyla tezat bir manzara oluşturmaktadır. Schlink bu güven kaybını şu şekilde gerekçelendirmektedir:

Devlete duyulan güvensizlik, yaşanan ve çekilenlerle doğrudan bağlantılıdır ve bu durum kuşaktan kuşağa aktarılır. Bence güçlü ebeveynlerden kopmak daha kolaydır. Yeniden yapılanma ve ekonomik mucizeyi başaran ebeveynlerden ayrılmak bizim için daha kolay oldu. Ancak 1989'daki dönüşümün yaralarını atlatamayan, iş ve sosyal hayatta kendisini bulamayan ve bu durumdan mustarip olan ebeveynlere sahip olan çocuklar, onlarla empati kurmaya devam eder ve onlardan birçok şeyi benimsemektedir. (Keller 2021)

Schlink'in belirttiği gibi, bu dönüşümün olumsuz sonuçları özellikle travmatik deneyimler yaşamış ebeveynlere sahip bireylerde, ebeveyn-çocuk bağlarından daha kolay koparak bağımsız kimlikler geliştirme eğilimi şeklinde kendini göstermektedir. Birgit'in yalnızlıkla mücadele eden torunu Sigrun'un yaşadıkları, bu durumun bireysel düzeyde nasıl tezahür ettiğine dair çarpıcı bir örnektir. İki farklı yaşam tarzı arasında kalan Sigrun'un bu durumu, Torun Edebiyatı'nın sıklıkla ele aldığı kültürel kimlik bunalımı ve aidiyet sorunlarını daha da belirginleştirmektedir. Ait olma duygusunun eksikliği, Sigrun'un radikal bir yola yönelmesine neden olmaktadır. Bu durum, kimlik arayışının karmaşıklığını ve bazen olumsuz sonuçlarını göstermektedir. Sigrun'un geçici radikalleşmesi, onun içsel çatışmalarının ve aidiyet arayışının bir sonucudur. Bu arayışa yardımcı olmak isteyen büyükbabanın torununa aktardığı aile tarihi bilgileri, çocuğun kendi değer yargılarını oluşturmaya ve olayları/olguları farklı bakış açılarından değerlendirme yeteneklerini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Farklı bakış açıları sunarak, büyükbaba torunu üzerinde otoriter bir tutum sergilemek yerine, onun bağımsız düşünme yetisini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Büyükbabasının özgür düşünmeyi teşvik eden yaklaşımı sayesinde torun, geleneksel bilgilere sorgulanabilir bir gözle yaklaşarak, kendi bilgi ve becerilerini geliştirmektedir.

Sigrun'un büyükannesinin kişisel notlarına ulaşması, bu arayışa somut bir zemin hazırlamıştır. Kaspar, torununa Birgit'in ailesini, "Leo Weise'yi ve kaçışını, sonra eğitimini, mesleklerini, piyano çalışımı, Hindistan'a gidişini, doğa ve iklim konularındaki çalışmalarını, peş peşe bunların her birine nasıl giriştiğini ve yine peş peşe her birinden

nasıl vazgeçtiğini” (Schlink 2023: 198) anlatmış ve “hayatını yazma umudundan, kızını bulma umudundan, bu ikisinin birbirine bağlı olduğundan” da (Schlink 2023: 199) bahsetmiştir. Ailesinin geçmişi hakkındaki gerçekleri öğrenmesi ve onun geçmişiyle hesaplaşması, onun kökenlerine daha güçlü bağlar kurmasını sağlayarak bir aidiyet bilinci oluşturmasını sağlanmıştır. Öte yandan kendi kökenlerine daha güçlü bağlar kurmaya çalışan Sigrun’un şiddete başvuran aşırı sağcı bir milis grubuna katılarak, şiddete yönelmesi Kaspar’da büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Sigrun’daki bu beklenmedik dönüşüm, bireyin kimlik arayışının ne kadar karmaşık ve beklenmedik sonuçlar doğurabileceğini de göstermektedir. Sürekli “bağırıp çağıran, tehdit eden, yasaklayan, cezalandıran bir babanın karşısında Sigrun onun ulusçu dünyasından farklı bir dünyaya, piyanoya, kitaplara ve bambaşka, mantıklı, nazik bir gençle yaşayacağı ilk aşka kaçabilirdi” (Schlink 2023: 280). Ancak polis tarafından arandığı düşüncesinin de etkisiyle aslında sadece Almanya’ya ait olan Sigrun, hem kendi ailesini hem de Kaspar’ı terk ederek Avustralya’ya gitme kararı almıştır. Bu çelişkinin nedeni Kaspar’ın tutumuna dayanmaktadır. Çünkü Kaspar, “Sigrun’un başka bir dünyayı tanımasına ve ailesinin sağladığından farklı deneyimlere sahip olmasına” (Schlink 2023: 224) olanak tanımıştır. Sigrun’a göre insan “bazen kaçıp gitmelidir” (Schlink 2023: 312).

Sonuç

Torun edebiyatı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük travmalar yaşanan toplumlarda, unutulmaya yakın olayları ve durumları genç kuşaklara yeniden yaşatarak, toplumsal belleği harekete geçiren bir türdür. Bernhard Schlink’in *Torun* adlı romanı, geçmiş travmalarının gelecek kuşaklar tarafından araştırılması ve yüzleşilmesini merkeze alan bu türün önemli bir örneğini teşkil etmektedir. Günümüz Almanyası’nın karmaşık tarihsel ve toplumsal yapısını, özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya’sının bölünmesi, Doğu-Batı Almanya ikilemi ve yeniden birleşme döneminde yaşanan siyasi gelişmelerin gelecek kuşaklara derin etkilerini ve bu süreçte bireysel ve toplumsal kimlik arayışlarını mercek altına alan önemli bir yapıttır. Yazarın, burada geçmişin gölgesinde yaşayan bir toplumun portresini çizerken, aynı zamanda gelecek kuşağın geçmişle yüzleşme zorunluluğuna ve zorluğuna vurgu yapması bu romanı, bireysel bir hikâye olmanın ötesinde Almanya’nın yakın tarihine dair önemli bir kanıt sunmasına neden olmuştur. Romanın merkezinde yer alan büyükbaba Kaspar ve torun Sigrun’un karmaşık ilişkisi, sadece ailevi bir yüzleşme değil, aynı zamanda toplumdaki üç farklı kuşak arasında bir köprü kurma çabasıdır.

Romanın en önemli temalarından biri, geçmişin bireylerin hayatları üzerindeki uzun süreli etkileridir. Bebeğini terk eden bir anne, Doğu Almanya’daki gençlik kampları ve ıslah evlerinde kötü muameleler gören kızı ve büyükbabasının ırkçı yerleşimcilerin dünyasından kurtaracağı torunun bir arada yer aldığı romanda, torun edebiyatının temel bir teması olan üç kuşak şeması kullanılmıştır. Büyük anne ve anne kuşağının deneyimleri, sonraki nesillerin de kimlik arayışlarını olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla romanın ana figürü olan torun Sigrun, hem biyolojik ailesinin karanlık geçmişiyle hem de yaşadığı toplumun beklentileriyle mücadele etmektedir. Bu karmaşık geçmişi

nedeniyle bir kimlik arayışında olan genç kuşağın temsilcisidir. Bu bağlamda genç kuşağın büyük ebeveynlerinin geçmişiyle mücadelesinin yanında travmanın kuşaktan kuşağa aktarımı da incelenmiştir. Büyükanne ve anne kuşağında yaşanan travmatik olaylar, torun kuşağında doğrudan hatırlanmasa dahi, kimlik gelişimini olumsuz etkileyerek, genç bireylerde kaygı, öfke, depresyon veya suçluluk gibi duygusal zorlukların yaşanmasına neden olabilmektedir. Hafıza ve hatırlama bağlamında, Kaspar ve Birgit'in yaşadığı travmatik olaylar yalnızca kendi yaşamlarını değil, aynı zamanda torunlarının da psikolojik ve duygusal dünyasını etkilemiştir.

Sonuç olarak, roman Kaspar ile Birgit'in hikâyesini merkeze alarak, hafızanın kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla nasıl yeniden yapılandırılabilirliğine dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Ayrıca kuşaklar arası ilişkiler ve travmanın aktarımı açısından, edebiyatın toplumsal bellek üzerindeki işlevine de dikkat çekilmekte ve bireysel deneyimleri toplumsal tarihle iç içe geçirerek, okura daha geniş bir perspektif sunmaktadır.

Kaynakça

- Assmann, Aleida** (2007): *Geschichte im Gedächtnis. Von der individuellen Erfahrung zur öffentlichen Inszenierung*, Band 6. München: C.H. Beck.
- Aßmann, Alex** (2014.): Differentiating Scholarly Generations: On Hitler's Child Soldiers, 60's Revolutionaries and Forgotten Connections. *Phenomenology & Practice*, Volume 8, No. 2, 26-33.
- Baran-Szoltys, Magdalena** (2000): Wenn Enkel die Familiengeschichte bereisen: Flucht und Vertreibung aus Schlesien und Galizien in der deutschsprachigen und polnischen Gegenwartsliteratur. *Trauma – Generationen – Erzählen: Transgenerationale Narrative in der Gegenwartsliteratur zum ost-, ostmittel- und südosteuropäischen Raum*. Berlin: Frank & Timme, 351-367.
- Caduff, Corina/ Vedder, Ulrike** (2005): *Chiffre 2000 – Neue Paradigmen der Gegenwartsliteratur*. München: Wilhelm Fink.
- Egger, Sabine/ Lagiewka, Agata Joanna** (2014): 'Die andere Seite mit ihren eigenen Augen sehen'? Deutschland- und Polenbilder in der deutschen und polnischen Literatur nach 1989. Ein Tagungsbericht. *Zeitschrift für interkulturelle Germanistik*, 5:1, 173–178.
- Eidukevičienė, Rūta** (2016): (Re)Konstruktion Der Vergangenheit Im Neuen Deutschen Familienroman (Unter Besonderer Berücksichtigung Des Romans Die Mittagsfrau Von Julia Franck). *Literatūra*, 50(5), 35-46. <https://doi.org/10.15388/Litera.2008.5.10229> (En Son Erişim: 12.09.2024).
- Forkel, Robert** (2020): *Erfahrung aus Narration: Erinnerungskulturelle Funktionen der Enkelliteratur*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Ganeva, Mila** (2007): "Väterliteratur to Post-Wall Enkelliteratur: The End of the Generation Conflict in Marcel Beyer's Spione and Tanja Dückers's Himmelskörper". *Seminar* 43 (2): 149-162.
- Geißler, Cornelia** (2021): *Bernhard Schlink: „Die Wiedervereinigung ist immernoch nicht vollendet“* 27.10.2021. <https://www.berliner-zeitung.de/kultur-vergnuegen/roman-die-enkelin-bernhard-schlink-interview-voelkische-siedler-ostdeutschland-arroganz-des-westens-formen-des-rechtsextremismus-und-corona-li.190921> (En Son Erişim: 12.09.2024).

- Glaserapp, Gabriele von** (2008): Historische und zeitgeschichtliche Literatur. *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur* (Reiner Wild). Stuttgart: Springer-Verlag. 347-358.
- Keller, Claudia** (2021): Bernhard Schlink über Ost und West und völkisches Denken. <https://chrismon.evangelisch.de/artikel/2021/52178/bernhard-schlink-ueber-ost-und-west-und-voelkisches-denken> (En Son Erişim: 31.06.2024)
- Kohli, Martin.** (2009): Ungleichheit, Konflikt und Integration: Anmerkungen zur Bedeutung des Generationskonzeptes in der Soziologie. *Generationen. Multidisziplinäre Perspektiven* (Harald. Künem, Marc. Szydlik (Hrsg.), (S. 229-236). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 229-236.
- Reil, Juliane.** (2018): *Erinnern und Gedenken im Umgang mit dem Holocaust Entwurf einer historischen Gedächtnistheorie*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Schlink, Bernhard** (2023): *Torun*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Vedder, Ulrike** (2005): Luftkrieg und Vertreibung. Zu Ihrer Übertragung und Literarisierung in der Gegenwartsliteratur. *Chiffre 2000 – Neue Paradigmen der Gegenwartsliteratur*. München: Wilhelm Fink, 59-79.
- Weber, Juergen** (2021): “Bernhard Schlink: Die Enkelin Ein zerrissenes Land mit zerrissenen Menschen”, 9.12.2021. <https://www.rezensionen.ch/die-enkelin/3257071817> (En Son Erişim: 31.06.2024)
- Wiegand-Greife, Silke/ Möller, Birgit** (2012): Die transgenerationale Weitergabe von Kriegserfahrungen aus dem Zweiten Weltkrieg über drei Generationen - eine Betrachtung aus psychoanalytischer Perspektive. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 61 (8), 610-622.
- Wyss, Martin** (1996): Fragen auf Antworten. *Tages-Anzeiger Magazin*, (21 Haziran 1996).